

Szabó Ferenc SJ

Új korszak a pápaság történetében?

Első megnyilatkozásai azt jelzik, hogy Ferenc pápa új korszakot nyit az egyház és a pápaság történetében. Róma püspökének lelki hatalma a szeretetszolgálatban van, különös tekintettel a szegényekre – hangsúlyozta péteri szolgálata kezdetén. Névválasztása is mutatja, hogy a Poverello, Isten szegénykéje, a *Naphimnusz* énekese lelkiességét és szellemiségét tartja eszményének.

XXIII. János az Egyház megújulását és korszerűsödését célzó II. vatikáni zsinat meghirdetésével, VI. Pál a zsinat szellemét megszabó *Ecclesiam suam* kezdetű párbeszéd-körlevelével szintén „szegény és szolgáló Egyházat” akart megvalósítani, hogy ezzel is egyengesse az ökumenizmus útját, segítse a keresztények egyesülését. Yves Congar domonkos teológus, az egységtörekvés egyik élharcosa emlékeztetett rá: VI. Pál pápa tudatában volt annak, hogy az egység útján a legnagyobb akadály éppen a pápa (vagyis a pápai primátus gyakorlása), jóllehet Róma püspökének küldetése éppen a kommunió, azaz a keresztények szeretetközösségének a szolgálata. II. János Pál *Ut unum sint* (*Hogy egyek legyenek*) kezdetű enciklikájában (95) a pápai primátus gyakorlásának helyes módjával kapcsolatban a következőket hangsúlyozta:

„Amikor a katolikus Egyház azt mondja, hogy Róma püspökének feladata megfélel Krisztus akarátának, e feladatot nem választja el a püspökök kollégiumára bízott küldetéstől, ők is »Krisztus helyettesei és megbízottai« (*Lumen Gentium* 27). Róma püspöke a »kollégiumukhoz« tartoz-

zik, s ők testvérei a szolgálatban. (...) Meg vagyok róla győződve, hogy ebben a tekintetben különös felelősségem van, mindenekelőtt a keresztény közösségek többségének ökumenikus törekvésének észrevételében, továbbá hogy meghalljam a felém irányuló kérést: találjam meg a primátus gyakorlásának olyan formáját, mely – küldetésének egyetlen mozzanatáról sem mondva le – kitárul az új helyzet felé.” II. János Pál ezután a kérdés tisztázásához a pápa és a teológusok párbeszédét sürgette.

EGYHÁZ ÉS PÁPASÁG – TÖRTÉNETI SZEMPONTOK

A következőkben főleg Yves Congar domonkos szerzetes (1904–1995, 1994-től bíboros) kutatásaira (és közvetve az általa idézett bőséges irodalomra) hivatkozom. ►

Az Egyház és a pápaság című gyűjtőkötet első, 1983-as tanulmányában Y. Congar *A pápa, Nyugat pátriárkája* címmel egy, az ökumenizmus szempontjából igen jelentős történeti kérdéssel foglalkozik. Bőséges történeti dokumentációra támaszkodva *relativizálja a pápaság abszolutisztikus felfogását, amely az I. vatikáni zsinaton érte el csúcspontját.*

A 4. századtól, amikor a patriárkátusok kialakultak, Róma vitán felül az első helyet (*prima sedes*) foglalta el (Alexandria és Antiokhia előtt). Így maradt akkor is, amikor Jeruzsálem és Konstantinápoly is patriárkátussá vált. Az első századokban tehát a primátus gondolata a római egyházhoz kötődött, a 4. századtól kezdve viszont egyre inkább a római *püspök személyéhez*, aki igényt tartott arra, hogy ő Péter utódja, és Máté evangéliumának 16,18 versét önmagára vonatkoztatta. A következő századokban különböző tényezők játszottak közre a pápaság megerősödésében. A keleti és nyugati egyház elszakadását követően a pápa már nemcsak Róma püspökének és a Nyugat pátriárkájának tartotta magát, hanem az *egyetemes egyház fejének (caput)* is. Végül az I. vatikáni zsinat dogmaként mondta ki a pápa egyetemes joghatósági (jurisdikciós primátusát) és tévedhetetlenségét (Denzinger–Hünemann 3050–3075).

Említett tanulmányában Y. Congar rámutat arra, hogy „Péter utóda” csakis Róma püspöke lehet. A Szentírás tanúsága szerint Szent Péter *két értéket* testesít meg: egyrészt *egy a Tizenkettő közül* és apostol velük együtt; másrészt Krisztus akaratóból ő lesz a „szikla”: nemcsak alap, hanem személyesen megkapja az *egyetemes lelkipásztori megbízatást*; nemcsak hívő és feltámadás tanúja, hanem megerősíti a többiek hitükben. Péter utóda, Róma püspöke mindenekelőtt *püspök a többi között*, tagja a püspökök kollégiumának, és pedig felszentelése folytán az, a hit közösségében. De a kollégiumon belül Róma püspöke, mint Péter utóda, *különleges karizmát kap: a funkció (szerep) karizmáját*, amely az apostoli kollégiumban és az egyetemes egyházban birtokolt *péteri kiváltságok örökösévé teszi* őt.

A 12. századtól a *Vicarius Christi* (Krisztus helytartója) helyettesítette a *Vicarius Petri* (Péter helytartója) elnevezést, és olyan jelentést vett fel, amely az első évezredben nem volt ugyan teljesen távol, de nem is volt uralkodó. Korábban a „képviselő”, a Krisztust *szentségileg* képviselő személyt jelölte, most *jogi* jelentést kapott, és a *locum tenensnek*, azaz *helyettesnek* felelt meg: olyasvalakit jelölt, aki átvette (a távol levő) legfőbb tekintély hatalmát vagy hatalmának egy részét. Ezután a *Vicarius Christi* (Krisztus helytartója) eszmeiség keveredik, interferenciát hoz létre a strukturált püspöki kollégiuméval, és a pápák e kollégium fejeként is (*caput collegii*) elkezdtek értelmezni magukat. A II. vatikáni zsinaton IV. Maximosz pátriárka mutatott rá arra, hogy az Újszövetségben az egyház feje kifejezés (*caput*) Krisztusnak van fenntartva, ugyanakkor Congar hozzáfűzi: történeti tény az is, hogy a régi hagyomány alapján a római egyházra és annak püspökére is alkalmazták a *caput*, azaz az *egyház feje* elnevezést.

Fejtegetéseiben Congar túlzónak tartja a „*Krisztus helytartója*” megnevezést és rámutat a pápa más, sokkal hagyományosabb titulussainak ma is aktuális üzenetére: „a kollégium *feje*” (*caput*), „az Egyház *feje*” (*caput*), „egyetemes *pásztor*”. Ez utóbbi helyes, ugyanakkor fontos szem előtt tartani, hogy Róma püspöke nem „egyetemes *püspök*”. Igaz, VI. Pál így írta alá a II. vatikáni zsinat aktá-

it: „*episcopus Ecclesiae catholicae*”, de ennek jelentése nem „egyetemes püspök”, hanem: a római Egyház „katolikus” (ortodox, igaz) püspöke. Congar nagyon helyeselte, hogy II. János Pál következetesen így jelölte magát: „*Róma püspöke*” és „*egyetemes pásztor*”. Ez utóbbi helyettesíthetné az egyetemes joghatósággal (jurisdikcióval) rendelkező „Krisztus helytartója” megnevezést anélkül, hogy azt kiiktatná, az „egyetemes pásztor” kifejezéssel ugyanis a hangsúly egyértelműen a pápa „lelki hatalmára” kerül: „Róma püspökeként” egyesíteni a testvéreket a hitvallásban és az Úr Jézus szeretetében.

Szükség van tehát arra – hangsúlyozza Congar –, hogy újra kritikusan megvizsgáljuk *történeti és szociológiai* szempontok alapján azokat a tényezőket (a tekintély szélsőséges állítása, restaurációs kísérlet, a felszabadítási mozgalmakkal való szembenállás), amelyek befolyással voltak az I. Vatikánum határozatainak a megfogalmazására. A „Péter utóda” kifejezés Róma püspökére alkalmazva például visszaul az egyház apostoli eredetére, és ez nagyon is rendben van. Ez az *apostoliság* azonban Róma püspökének esetében nem csak a történelemben, hanem éppen a történelem által kristályosodott ki, ami azt jelenti, hogy ami benne „*isten jogú*” (*jus divinum*), az konkrétan az emberi állapotok között létezik, tehát relatív, tehát változhat. Az I. vatikáni zsinat például nem határozott a „rendes tanítóhivatalról”, a 20. században mégis olyan tendenciák érvényesültek (vö. XII. Pius *Humani generis* kezdetű körlevelét 1950-ben), amelyek a pápai *enciklikák tekintélyét és a tanítóhivatal megnyilatkozásait* a rendkívüli, tévedhetetlen megnyilatkozások mellé emelték.

TÉVEDHETLENSÉG ÉS KOLLEGIALITÁS

Luthertől és a reformátoroktól kezdve a legújabb időkig számtalan irányzat támadta vagy egyenesen visszautasította a pápaságot, a római pápa primátusát, egyetemes joghatóságát és csalatkozhatatlanságát. A reformátorok után a pápaságnak szembe kellett néznie a fejedelmi abszolutizmussal; a felvilágosodással megkezdődött racionalizmus (filozófiában), majd a közéletben a laicizmus és szekularizálódás; a jozefinizmus és a liberalizmus, utána a szocialista-marxista forradalmi mozgalmak mind az

egyházellenes légkört fokozták. A pápaság XVI. Gergely (†1846) és IX. Pius (†1878) alatt védekező és konzervatív magatartást tanúsított a kultúrában és a közéletben egyaránt, illetve a pápa egyetemes joghatóságát, tekintélyét, primátusát fokozottabban hirdette. Ilyen légkörben ült össze az I. vatikáni zsinat, amely dogmaként hirdette ki a pápai primátust, a pápa egyetemes joghatóságát és tévedhetlenségét:

A kereszténység jövője jórészt az ökumenizmustól, a Krisztus-hívők egységétől függ.

tévedhetetlen akkor, ha *hit és erkölcs kérdésében ünnepélyesen nyilatkozik*, dogmát definiál.

A XXIII. János által meghirdetett és VI. Pál által befejezett II. vatikáni zsinat (1962–1965) *kiegészítette, kiegyensúlyozta* az I. Vatikánum tanítását. Ismeretes, hogy a II. vatikáni zsinat egészen *más légkörben* zajlott le, mint az első. Most nem a pápai tekintélyt kellett megerősíteni, hanem inkább megnyílni a világnak, más keresztényeknek és vallásoknak: *keresni a párbeszédet minden szinten*. János pápa szándéka szerint a *lelkipásztori* szempont megelőzte a jogit.

A jogi, klerikális, paternalista és autoritárius (tekintélyi) kormányzás helyett a gyakorlatban is a lelkipásztori, az egyház életében a világiak aktív részvételt előmozdító, *testvéri és szolgáló* egyházi szellemiség hódított teret. Főleg a *püspöki kollegialitás* kifejtése, illetve az ebből következő újítások: szinódusi intézmény, decentralizálás, püspökkari konferenciák (helyi egyházak) és az egyes püspökök szerepének meghatározása szerencsésen *kiegyensúlyozták* a pápai primátus egyoldalú felfogását. Ennek lényege, hogy az egyetlen, teljes és legfőbb hatalom az egyházban *kollegiális*, ami azonban strukturált: a kollégium *fejének*, a pápának egyedülálló lelki hatalma van, tehát nem egyszerűen *primus inter pares* (*első az egyenlők között*), hanem a *Lumen Gentium* (22. pont) értelmében „*A római pápának (...) hivatalából fakadóan – mert Krisztus helyettese és az egész Egyház feje – teljes, legfőbb és egyetemes hatalma van az Egyház fölött, melyet (= joghatóságot) mindig szabadon gyakorolhat.*”

A PÉTERI SZOLGÁLAT

A kereszténység jövője jórészt az ökumenizmustól, a Krisztus-hívők egységétől függ. Hogy milyen lesz ez a konkrét, látható egyházi egység, pontosan nem lehet meghatározni. Tény az, hogy az utóbbi pápák többször hangoztatták: a katolikus egyház visszafordíthatatlanul elkötelezte magát az ökumenizmus útján.

És a pápaság, a *péteri szolgálat*, mint a látható egység jele, a II. vatikáni zsinat óta olyan képet kezd öltetni, amely nem az egység akadályja, hanem az egység közvetítője. A jövő egységében természetesen helyet kell hagyni a jogos pluralizmusnak, hiszen az igazi egység nem beolvaszt, hanem differenciál, megőrzi az egyes összetevők színes gazdagságát.

Y. Congar eszmélődéseit követve örömmel állapíthatjuk meg, hogy Ferenc pápa következetesen a „Róma püspöke” címet használja. Rögtön megválasztása után felmerült a kérdés: az új pápa közvetlen hangvételű megnyilatkozásai és megnyerő, emberséges gesztusai vajon csak a spontán alázat jelei, vagy komoly teológiai reflexió áll mögötte? Megnyilatkozásai és tettei azóta már egyértelműen jelzik, hogy Ferenc pápa az ökumenikus törekvéseknek új lendületet kíván adni. Mivel a rosszul értelmezett pápai primátus az elszakadt keresztény testvérek szemében a közeledés egyik fő akadályának bizonyult, Róma püspökeként most fokozott figyelmet fordít arra, hogy a péteri szolgálatával járó egyedülálló karizmát, a primátust, ne hatalomként, hanem alázatos péteri szolgálatként gyakorolja. És ez akár önmagában is elegendő lehet ahhoz, hogy a különböző keresztény közösségek egységtörekvései újra lendületet vegyenek.

Bárdosy Éva

A „SAS- KIRÁLY”

Regőczy István atya (1915–2013) gyakran idézte Prohászkanak ezt a mondatát: „Ego memet in ardua fixi – én a kemény életet választottam”. Okkal tette, ő is kemény életet élt. Márciusban búcsúztunk tőle, amikor testét a Kútvölgyi kápolna kertjébe temették. Utolsó papi állomása lett ez a szentély, amelyet az egyházmegyei szolgálatból „kikopva” maga választott magának, és amely azóta is folyamatosan megtelik imádkozó emberekkel. A második világháború után fiatal papként úgy szedte össze a romok között a hadiárvákat, mint évtizedekkel később Csaba testvér a romániai lepusztult blokkházakban éjszakázó utcagyermekeket. István atya sasfiókáknak nevezte az ő árváit, s szenvedélyesen állította róluk, hogy ők jelentették élete értelmét.

Halálakor rengeteg nekrológ ismételte majdnem százéves életútjának izgalmas fordulatait. Sokan olvasták el „egy ültő helyükben” az *Isten vándora* című könyvét. Nyolevanhárom éves korában portréfilmet készített róla egy testvérpár (Széll Vince és Széll Péter), amelyben Regőczy atyán kívül néhány ismert papi személyiség – akik hosszabb-rövidebb időn át a sasfiókák életét is élték – megszólalt, hogy új, eddig ismeretlen részletekkel szolgáljon Isten vándorának kalandjaival kapcsolatban.